

Castiglione a nepřímou se k němu připojil i Marzio, jenž ve svém výchovném spise *De egregie* vykreslil Korvína nejen jako krále moudrého, ale i (dů)vtipného.

Také grotesknost a komičnost ve spodních liniích chrámové výzdoby či ještě častěji na okrajích iluminovaných rukopisů lze vysledovat hluboko do minulosti. Jan Dienstbier se ve stati *Okraj obrazu, okraj smíchu* převážně omezil na výtvarné motivy z pozdního středověku a raného novověku a jako jediný z autorů si též povšíml role šašků, dalo by se říci profesionálních pěstitelů humoru, jimž někdy bylo dovoleno to, co jiným bylo zakázáno. Jejich výskyt dokládá i tam, kde by je nikdo neočekával, například v nástěnné výmalbě klenby kostela sv. Martina v severonizozemském Groningenu nebo na takřka oficiálním portrétu císaře Maxmiliána I. od Lucase van Leyden. V hutné studii je načrtnuto více skrytých významových modalit, než zde mohu uvést.

Sborník postrádá celkové shrnutí, které zčásti supluje závěrečné reflexivní pojednání Tomáše Havelky „*Krise*“ *raně novověké komiky*. V česky psané rekreativní literatuře raného novověku se podle něho objevuje tendence relativizovat čistě ludibriální (zábavnou) funkci a s ní spojené erotické aspekty. Starší čeští badatelé, kteří se před Bachtinem touto literaturou zabývali, v souladu se soudobým estetickým nejednou její kratochvilné spisy zušlechtovali. Avšak ani jejich následovníci v druhé polovině 20. století do debat o raně novověké komice nezasáhli a více méně nevybočili z linií pozitivistické a z ní vycházející marxistické literární vědy. V závěrečné části studie autor dosti kriticky shrnuje poznatky zahraniční literatury, zejména práci Petera Burkea. Pokud jde o trávení volného času (angl. leisure), považují za vhodné upozornit na závažnou konferenci „Il tempo libero, economia e societa (Loisirs, Leisure, Tiempo libre, Freizeit) secc. XIII–XVIII“, konanou v italském Pratu roku 1994 (vydáno Firenze 1995), neboť ta se vztahovala i k vrcholnému a pozdnímu středověku.

Není běžné, aby mladí badatelé na samém počátku své vědecké dráhy iniciovali a uskutečnili tak inovativní a přínosnou konferenci, na níž by se vedle jejich vrstevníků podíleli badatelky a badatelé s většími zkušenostmi. Ústřední téma bylo zřejmě na spadnutí, to však nesnižuje zásluhu těch, kteří to rozpoznali. V prvé řadě tu šlo o zmapování rozlehlého badatelského pole, a to jak teritoriálně, tak i časově. U nás stále ještě dosti ojedinělý záběr zahrnující celou Evropu od jihu k severu a od západu k východu je třeba přivítat, i když to bylo na úkor podrobnějšího

pohledu na domácí prameny. To bych ale chtěl příliš najednou. Dnešní historické zkoumání nestojí na místě, valí se vpřed, to předchází by přesto nemělo beze stopy zapadnout.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

K čemu tak velká slova? Staroseverská rytířská literatura I, přeložila Markéta Ivánková, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2018 (= Medium 1)

161 s., ISBN 978-80-7308-870-5

„K čemu tak velká slova?“ může si současný čtenář pomyslet při prvním setkání s výraznou nadsázkou a rozmáchlým, až poněkud patetickým stylem rytířských ság, jež se v této publikaci poprvé představují čtenářům a badatelům v českém překladu a většině z nich nejspíše dosud nebyly známy. Podobně však nepochybně reagovalo i středověké norské a islandské publikum, zvyklé na přímočaré narativní záznamy dějinných událostí nebo na údernou germánskou hrdinskou epiku. První severské překlady – či spíše adaptace – evropské dvorské literatury, které stály u zrodu žánru označovaného jako rytířské ságy, dal vytvořit král Hákon Hákonarson (1217–1263) a přinesl tím do ságové literatury výraznou inovaci. Cílem bylo představit Seveřanům ideály dvorské kultury a propagovat společenské normy, jimiž se řídili šlechtici u nejobhatších evropských královských dvorů.

Každý, kdo se zajímá o staroseverskou kulturu či obecně o středověkou literaturu, si pod pojmem „sága“ pravděpodobně vybaví tzv. rodovou ságu pojednávající o životě Islandanů v období osídlení ostrova a počátků islandské společnosti. Pro tento žánr je typický strážlivý, sevřený styl, objektivní perspektiva a motiv nezřídka zdánlivě banálních, ale přesto působivých krvavých střetů mezi selskými rody. Staroseverští literární labužníci nejspíše zaznamenali i české překlady ság o dávnověku a jejich pozdnějších variací, tzv. živých ság. Tyto texty pojednávají o bájných dějinách, vyznačují se nadpřirozenými i fantaskními motivy, a především čerpají řadu prvků z tradice rytířské epiky, většinou však ve formě parodie.

Rytířské ságy, které se nám dostávají do rukou v této publikaci, pracují s rytířskou látkou jinak. Nalezneme v nich ozvuk hrdinského patosu příznačného pro ságy o dávnověku i předzvěst

nadsázky typické pro lživé ságy, ale jejich důraz na rytířskou čest a dvornou lásku i zaměření na líčení citů a emocí jsou v rámci ságové literatury jedinečné. Najdeme zde idealizovaně vylíčené turnaje a souboje, v nichž hrdina vždy snadno zvítězí, i velkolepé bitvy připomínající scény z moderních velkofilmů. Typický je rovněž důraz na romantickou lásku, která se zde v intencích rytířské epiky popisuje s podobnou nadsázkou jako bojové hrdinství – není výjimkou, že se literární postavy hluboce zamilují do někoho, s kým ještě ani nepromluvily, nebo do vraha vlastního bratra. To vše jsou rysy převzaté z literárních předloh.

Třebaže urozený původ je v těchto textech pro všechny postavy stěžejní, ústřední hodnotou už není věrnost rodu, jako je tomu v rodových ságách, nýbrž věrnost panovníkovi a věrnost v lásce. Specifický je pro rytířské ságy také poněkud černobílý pohled na dobro a zlo, který v rodových ságách obvykle nenajdeme. S tím souvisí i výrazná přítomnost křesťanské ideologie, z níž ovšem v době krále Hákona Hákonarsona vycházela i ideologie královská. Oproti dřívější severské praxi, kdy byl král v podstatě nejmocnějším ze zemských velmožů, prosazoval Hákon myšlenku, že panovník je vyvoleným Božím zástupcem na zemi. Je nutné podotknout, že tato změna vnímání panovníka byla zpočátku především teoretická a v praxi byla centralizace moci složitější, a hlavně pomalejším procesem. Texty napsané v okruhu Hákonova dvora, v první řadě právě rytířské ságy, kladou na novou královskou ideologii nezvykle nápadný důraz.

Ačkoli rytířské ságy zcela zjevně a otevřeně vycházejí z evropské rytířské epiky, nejde o pouhý převod předloh do severského jazyka, nýbrž o svěbytné převyprávění, které rytířské příběhy přibližuje severskému publiku a interpretuje je s ohledem na severské společenské i narativní tradice, přičemž zároveň klade důraz na ty z prvků rytířské epiky, jež Seveřané považovali za nejpodstatnější. Díky tomu mohou rytířské ságy odhalit některé hodnotové priority Seveřanů vrcholného středověku, které v ostatních ságových žánrech nejsou přítomny nebo jsou v nich skryté mezi dominantnějšími motivy. Především tím však vznikl specifický literární žánr, který si nepochybně zasluhuje badatelskou a čtenářskou pozornost, již se mu dosud v českém prostředí – a donedávna ani jinde ve světě – nedostávalo.

Přeložené texty jsou zvolené tak, aby reprezentovaly rozmanitost žánru a poskytly čtenářům ucelený obraz staroseverských adaptací rytířské epiky. Mediivistům, literárním vědcům i publiku z řad širší veřejnosti kniha nabízí jedinečný vhled do specifické oblasti staroseverské kultury.

Předmluva čtenáře ve stručnosti uvede do kulturního, historického i literárního kontextu vzniku těchto textů. Možná by neškodilo, kdyby byla o něco delší a představila společenské podmínky vzniku a recepce rytířských ság širěji, ale autorka její stručnost kompenzuje výběrovou bibliografií dostupné sekundární literatury. Celkově tedy publikace zcela splňuje svůj cíl, jímž je představení žánru rytířských ság českému publiku.

LUCIE KORECKÁ

Tracy CHAPMAN HAMILTON, *Pleasure and Politics at the Court of France. The Artistic Patronage of Queen Marie of Brabant (1260–1321)*, Harvey Miller – Brepols, London – Turnhout 2019 (= *Studies in Medieval and Early Renaissance Art History* 64)

323 s. + 165 obr., ISBN 978-1-905375-68-4

Skvostně vypravená kniha Tracy Chapman Hamilton, hostující docentky na Virginia Commonwealth University v Richmondu, pojednává o obecně zajímavém tématu. Jde o fenomén, který záhy plošně zasáhl nejvyšší vrstvy evropské společnosti a jemuž se dostalo i v Českém království zejména knihovnou Václava IV. mimořádného ohlasu a postupně i věhlasu.

Kniha má velmi specifickou strukturu, jak avizuje již její titul. Zatímco by zájemce mohl mít na první pohled dojem, že jde o publikaci z oblasti uměleckohistorické, není tomu tak, i když ani tyto aspekty nejsou pochopitelně zcela pomíjány. Jde totiž o knihu, kterou lze charakterizovat jako práci z oblasti kulturní historie v tom nejlepší slova smyslu, neboť se v ní výrazně přihlíží i k obecným aspektům historie politické a ani pomocné vědy historické nepřicházejí zcela zkrátka. A je to svým způsobem rovněž kniha, která se dá považovat za dílo, jež smysluplně naplňuje myšlenky gender studies.

Českému čtenáři je třeba aspoň stručně oživit osobu hrdinky knihy – sběratelky, donátorky a patronky velkého stylu a nového pojmání kultury. Jde o druhou manželku francouzského krále Filipa III. Smělého (1270–1285), která po jedenácti letech na politickém výsluní po boku svého manžela (královnou se stala roku 1274) ustoupila kontroverzní vládě svého nevlastního syna Filipa IV. Sličného, jehož posléze přežila o šest let. Po hektickém prvním lustru pobytu na francouzském